

Ярослав Яцків
академік НАН України,
директор Головної
астрономічної
обсерваторії НАН України

Питання: “Куди прямуєш, Україно?” — залишається для нас актуальним, хоча наші предки однозначно розв'язали його ще в XVI столітті

— Який вектор розвитку за умов світової кризи вигідніший для України?

Я почну свою відповідь цитатою з монографії В. Литвинова (як голова Науково-видавничої ради НАН України, я сприяв її виданню): *“На жаль, це й сьогодні, у XXI столітті для нас залишається актуальним питання: “Quo vadis, Ucraina? Куди прямуєш, Україно? На Захід чи на Схід, до Європи чи в Азію? Тим більш прикро, що це “прокляте” питання нашими предками було розв'язане ще в XVI столітті однозначно: на Захід”*. Вирішується воно не безболісно — в духовній сфері, в мовному питанні, в економіці. Я поділяю позицію цього автора. Але реальність складніша за теоретичні постулати. Нині нас (принаймні поки що) ніхто в Європі не чекає. Ніхто ніколи не любить і не поважає слабого. Люблять мудрого, сильного і послідовного. Тому, звичайно, наш вектор у майбутньому слід спрямовувати на Захід. Втім, це зовсім не означає, що ми повинні сваритися з кимось зі своїх сусідів (з північним, зокрема), з країнами Центральної Азії. З ними варто підтримувати сталі дружні зв'язки. Тут я знову посилаюся на думку авторитетної людини. Коли я організовував різні заходи в рамках комітету з питань науки і культури для зв'язків з українцями за кордоном (цей комітет я очолюю з 1990 року) і порушував ці питання у спілкуванні з нашим видатним діячем *Миколою Амосовим*, то він відповів: *“Я русский до мозга костей, но я вам говорю: ничего хорошего Украину не ждет, если она пойдет в Россию”*. Це, підкреслюю, говорив росіянин, мудра, принципова людина, яку не любила жодна влада, бо він під неї не підлаштовувався. Тому я також кажу: Україна з Росією повинна дружити, ми

слов'янські народи. Але нічого гарного від створення якогось фантомного союзу з Росією ніколи не буде. Тобто, наш шлях — до цивілізованої Європи. Можливо такий шлях пройде і Росія.

— Що нині заважає розвитку взаємовигідного співробітництва між Україною і Росією?

Коли готувався до цього інтерв'ю, сам замислювався над цією проблемою і згадав добрим словом покійного Івана Федоровича Кураса, який стояв біля колиски створення журналу “Діалог. Історія, політика, економіка”. Саме відсутність справжнього діалогу й заважає продуктивній співпраці з Росією. Ось переді мною книга саме на цю тему, видана англійською мовою в канадському місті Едмонтон. Цитую: *“Одна з найбільших трагедій нашого часу — це той сумний факт, що українці та росіяни (а точніше — інтелектуали і політики двох тих народів) мали в минулому й мають нині дуже малі можливості обговорювати по-дружньому власні та взаємні проблеми. Аби вирішити наявні проблеми, і росіяни, і українці повинні мати діалог, тобто те, що у давнині винайшли греки. Лише способом діалогу можна досягти розуміння нашого шляху”*. Далі автор цієї статті в книзі, знаний і неупереджений історик *Омельян Прицак*, описує: *“Не було такого діалогу, починаючи з 1654 року, коли не хотіли слухати один одного, не сказали, що вони думають один про одного і що вони насправді хотіли робити”*. Отже, головна проблема сьогодення полягає в наступному: росіяни (перш за все інтелектуали) мають збагнути, що ми — рівноправні партнери. Тільки за цієї умови можливий плідний діалог. І терпиміший стан українсько-російських відносин, і прогнози на майбутнє великою мірою залежать від того, наскільки інтелектуали — політики, дипломати, вчені (перш за все гуманітарії) Росії та України стануть спроможними слухати один одного. Не буде цього — збережеться оце примітивне протиборство, яке ми нині спостерігаємо.

— Хто, на Ваш погляд, винен в українсько-російському “газовому” конфлікті?

Некомпетентність тих, хто вів перемовини, передусім — українська сторона, її певна непослідовність. Різні учасники перемовин з українського боку не мали узгодженої позиції. Працювати з Росією треба, маючи високий рівень підготовленості. Пам'ятаю, як ще за радянських часів деякі російські колеги мали до мене заздалегідь певну упередженість: вони вважали мене, умовно кажучи, “бандерівцем”. Але вони ніколи не могли сказати, що я менш компетентний за них у своїй науковій підготовленості. В Академії наук СРСР я керував проектами всесоюзного значення. Нещодавно я отримав Орден дружби від В. Путіна за проекти, які я починав за радянських часів, а Росія їх завершувала. Я це кажу без жодного хизування: так, у своїй галузі я був авторитетом. На “газових” переговорах у Москві від України мали бути фахівці найвищого гатунку, які б постійно висували неспростовні аргументи, а не чекали шогодини вказівок з Києва.

— Яким чином наукова спільнота України та Росії може сприяти гармонізації рівноправного співробітництва між нашими країнами?

Із задоволенням можемо сказати, що, до честі наукової спільноти України та Росії, ми не маємо тих кричущих суперечностей, які присутні в політиці. Скажу, перш за все, про астрономію — мій основний науковий фах. Попри всі сучасні протидії, наша співпраця є справді плідною і взаємовигідною. Колись ми збудували у Терсколі на Північному Кавказі високогірний двометровий телескоп, а після розвалу СРСР постало питання: що робити? Це вже була територія іншої держави. 1992-го року за нашою пропозицією було створено українсько-російський міжнародний центр астрономічних і медико-біологічних досліджень, який досі успішно працює. Фінансування центру — паритетне. Жодних проблем не виникало. Існують деякі питання на міжурядовому рівні. Інший приклад — Кримська астрофізична обсерваторія, де працює радіотелескоп РТ-22. Він був єдиним на території колишнього СРСР, здатним вести спостереження в міліметровому і сантиметровому діапазонах радіохвиль. Нині ми готуємо для російського космічного апарата програму для роботи на цьому телескопі. Російський фонд фундаментальних досліджень і Національна академія наук України підписали угоду щодо спільної роботи на РТ-22. З нашого боку цю діяльність очолюю я, з російського — директор Інституту прикладної астрономії у Санкт-Петербурзі. Існує так звана Спеціальна астрофізична обсерваторія з 6-метровим телескопом на Північному Кавказі, побудована ще за часів СРСР (тоді найбільша у світі). На чільних посадах там працюють фахівці світового рівня, які починали свій науковий шлях і сформувалися як вчені в Україні. Це, звісно, полегшує нашу співпрацю з цим унікальним закладом.

Можу з упевненістю засвідчити, що в галузі природничих наук, у фізиці, хімії, математиці, астрономії маємо дуже щільну співпрацю, яка триватиме й надалі. Єдина проблема, коли середнє й старше покоління відійде, буде шкода, якщо молода генерація втратить ці найцінніші здобутки. Це, відверто кажучи, бентежить. Молодь розуміє шлях на Захід винятково зі споживацьких міркувань; отримує освіту й вишкіл у нас і — мерщій працювати в закордонних установах.

— Яких глобальних змін зазнає світовий порядок через світову фінансову кризу, і яким чином це вплине на взаємовідносини України та Росії?

Це надскладне запитання, на яке навряд чи можна відповісти з упевненістю. Але якщо коротко, то світ раптом збагнув, що рухається не в тому напрямку. Як діяти далі — це питання з питань. Недарма нині в світі пошквалася увага до творів (особливо політекономічних) *Карла Маркса*.

Людство в цілому живе не за статками. Перед тут ведуть США, звідти все це прийшло й до нас. Мораль та економіка не протидіяли відвертому, необмеженому споживацтву. Воно перемогло. І в Україні також. А молодь, здається, не знає інших засад. Єдине, в чому можна не мати жодного сумніву, — долати ці проблеми слід разом, криза спонукатиме Україну та Росію до оптимального об'єднання зусиль. Аби тільки політикам вистачило в цій справі здорового глузду...